

UN SONET INEDIT AL LUI GEORGE TUTOVEANU ȘI O SCRISOARE INEDITĂ A LUI PERPESSICIUS

C. D. ZELETIN*

Key words: sonnet, George Tutoveanu, letter, Perpessicius, Barlad.

În anii 1956-1957, lucram la un volum de *Scrieri* ale lui George Tutoveanu (1872-1957), manuscris de circa 400 de pagini, care cuprindea poezia, proza, interviurile și inedite. Zece ani mai târziu, urma ca volumul, bogat în note și comentarii, să apară în Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA), în viitoarea serie *Restitutio*. Din motive pe care nu le expun aici, cartea nu a mai apărut.

În capitolul *Inedite* se află și următorul sonet, intitulat

Nopți de veghe

*Departe-ntr-un castel de sihăstrie
Trăiește înc-un împărat nebun,
Pământu-ntreg îi este împărătie
Și basmu-i trist aș vrea să vi-l mai spun.*

*Î-i Tânăr glasul, ochii nu-i apun
Privind în zări adânci, în veșnicie,
Dureri din alte vremuri nu-l răpun
Și-n suflet poartă viers de ciocârlie...*

*Acum, aducă razele de soare
Și zvonul sfânt de codri și izvoare
Și nu le mai împarte nimănu...*

*Ci către-amurguri tainice se-ndreaptă
Și-n nopți de veghe și de dor așteaptă
Să i le dea împărătesei lui.*

Împăratul nebun este, evident, o alegorie a poetului retras, în acei ani de asalt al comunismului, în sihăstria lui de la Bârlad, desfigurată astăzi de turma blocurilor puse cu furca, schimbând complet configurația Boulevardului Epureanu, una din splendorile edilitare ale capitalei de altădată a județului Tutova, bulevard care nu degeaba s-a numit, până în 1880, Belvedere. „Castelul”, adică locuința liniștită a poetului, ultima din Fundătura Boulevardului Epureanu, purtând numărul 41, a fost demolat fără nici o reticență culturală sau morală, și fără nici o milă de către buldozerele proletariatului, prin anii 1958-1959, cu toate că o generoasă placă de marmură pe latura ei de miazăzi amintea că acolo se află cel de al doilea sediu al societății artistice *Academia Bârlădeană*, primul fiind pe strada Vornicul Sturdza 9. Cel ce scrie aceste rânduri, s-a zbătut la București să determine plecarea din Capitală a unei porunci oficiale de sistare a dărâmării, fără însă nici un rezultat.

Sonetul *Nopți de veghe* se resimte mai puțin de clișeele lui G. Tutoveanu (sunt prezentate doar viers de ciocârlie și amurguri tainice). Alcătuirea lirică a sonetului este, iarăși, ocolitoare, prin alegorie, a subiectului care, departe de a fi anunțat franc ori a fi diktat, are totuși o viză ascunsă: refuzarea „timpurilor noi” comuniste și retragerea în turn a poetului, numit destul de străveziu „împărat nebun”. Tot aşa, în anul 1942, s-a întâmplat și cu sonetul *Avem pilot*, în care însă nu se dezicea de vremuri.

* Poet, prozator, traducător, medic, profesor univ. dr., București.

Era în plin război; ce pilot? Foarte probabil, Conducătorul Statului...

Încă de prin 1947, bătrânul poet era resemnat: ştia ce înseamnă barbaria bolşevică, aşa că, rezemându-se pe scierile lui de o viaţă, şi fără a face vreun compromis cu opresiunea, aştepta în nopti de veghe venirea împăratesei lui, sosirea morţii izbăvitoare.

A pus într-un plic sonetul Nopţi de veghe şi i l-a trimis, neînsovit de scrisoare, adică lăsând ca singur sonetul să vorbească, lui Perpessicius. Plicul poartă stampila poştei: Bârlad, 13 decembrie 1947. Scrisoarea lui Perpessicius poartă stampila de sosire: Bârlad, 2 ianuarie 1948. Cât ea călătorise, la Bucureşti comuniştii îl detronaseră pe regele Mihai I, desăvârşind acapararea puterii... Zece ani mai târziu, G. Tutoveanu avea să se stingă, iar peste încă zece, Perpessicius avea să-mi încredinţeze sonetul mie, în momentul când i-am arătat propria lui scrisoare pe care mi-o dăruise, cu aproape 15 ani în urmă, G. Tutoveanu. Criticul expediase scrisoarea din Bucureşti, strada Romană 122, stradă care peste câţiva ani avea să poarte numele lui M. Eminescu, la Bârlad, pe bulevardul Epureanu 42 (de fapt 41). Mai erau patru zile până la abolirea de către comunişti a monarhiei, până la biruinţa comuniştilor prin instalarea republicii populare. În tonul scrisorii lui Perpessicius se simte o nelinişte premonitorie a cumplitului zbucium ce avea să urmeze şi o nostalgie diafană. Iată această foarte frumoasă scrisoare, inedită până astăzi:

Bucureşti, 26 decembrie 1947

Scumpe domnule Tutoveanu,

Vă mulțumesc din susflet pentru sonetul inedit, pe care ați avut amabilitatea să mi-l trimiteți. Perfecțiunea lui formală, în care adâncul tâlc iradiaza prin cele 14 stihuri ca un sâmbure de jar prin 14 straturi de cristal, îl recomandă îndeajuns şi dacă aş fi avut gazeta sau revista mea, ceea ce în condiţiunile de astăzi e un vis întrutotul absurd, mi-aş fi făcut o deosebită onoare să-l tipăresc, eu cel dintâi, la loc de cinste.¹ E atâta nobleţe într-însul şi atâta discrepanţă în arta cu care aţi simbolizat un stadiu din biografia creatorului de miragii, încât el se cuvine popularizat şi dat exemplu.

Vă mai mulțumesc însă şi pentru că, odată cu sonetul inedit, mi-aş făcut cunoscută şi adresa dvs. Țineam să vă scriu mai demult, a doua zi după ce dintr-o tabletă a d-lui Arghezi, din Adevărul², aflam de sărbătorirea venerabilei dvs vârste³, la care țineam să mă asociez cu toată simplicitatea, dar şi cu toată afecţiunea ce port unui atât de nobil senior al literelor, însă a trebuit să renunţ. O fac astăzi, cu aceeaşi dragoste, sporită, poate, de preţiosul dar cu care aţi preîntâmpinat modestele mele cuvinte de felicitare.

Şi cum sunt astăzi şi sărbători cu datine, îngăduiţi-mi, scumpe domnule Tutoveanu, să vă doresc un An nou liniştit şi suav, după chipul şi asemănarea inimii dvs., cât mai multe inedite de puritatea formală şi simbolică a Nopţilor de veghe şi o sănătate verde, într-un cuvânt patriarhală.

*Al dvs. devotat,
Perpessicius.*

¹ Ciudată coincidenţă! Unsprezece ani mai târziu, în 1958, comentând câteva poezii ale celui ce iscăleşte aceste rânduri, Perpessicius îi scrisă în aproape aceiaşi termeni pe care-i adresase bătrânlui poet G. Tutoveanu Tânărului său prieten, C. D. Zeletin, prins în zbuciumul imposibilităţii de a debuta în presa literară fără a face concesii cerinţelor comuniste: „Dacă ar fi pe vremea când dirijam sau aveam vreun cuvânt hotărâtor în redacţia vreunei reviste, poezile d-tale ar fi apărut sau rând pe rând, sau în bloc şi ar fi marcat o zi festivă în calendarul literar. Cine are, astăzi, curajul să încerce o asemenea aventură? Mai pătit ca mulţi alţii şi experimentând pe propria mea piele, devenită toval, jigniri peste jigniri, mă uit cu grija şi cu frică la frumoasele d-tale pagini...” Numai că maestrul G. Tutoveanu îşi încheia o bogată carieră literară, în timp ce emulul său, C. D. Zeletin, nici nu şi-o începuse... Cf. volumul Omagiu. C. D. Zeletin 70. Direcţia Judeţeană pentru cultură, culte şi patrimoniul cultural naţional Bacău şi Centrul internaţional de cultură şi arte „George Apostu”, Bacău, 2005, p. 38-39.

² T. Arghezi, Poetul G. Tutoveanu, „Adevărul”, LXI, 17.019, p. 1, 20 noiembrie 1947. Textul avea să fie republicat în volumul *Lumea veche, lumea nouă*, Bucureşti, E. S. P. L. A., 1958, p. 235-236, al lui Tudor Arghezi.

³ 75 de ani.

G. Tutoveanu mai primise scrisori de la Perpessicius. Iulian Negrilă⁴ a publicat patru dintre ele, dateate: 15 septembrie 1948, 16 august 1952, 27 decembrie 1953 și 27 iunie 1954, toate aflate la Muzeul Literaturii din iași, sub nr. 1862/ 1, 2, 4 și 3 (sic).

Părerea lui Perpessicius se schimbase cu trecerea vremii. Criticul îl cunoșcuse pe Tutoveanu mai bine în anii celui de Al doilea Război Mondial, când poetul părăsise Bârladul și locuia în București, la fiul lui, Polidor. În anii acestor scrisori, proletcultismul, agresiv deși incipient, îi apropiase sufletește și, tacit, chiar îi solidarizase. Amândoi se retrăgeau în ei însiși. În această retracție constă „adâncul tâlc” detectat de Perpessicius în sonetul Nopți de veghe. Furoarea critică și verdictele apodictice⁵ din urmă cu 22 de ani, pe care le îndrepta spre volumul de poezii al lui G. Tutoveanu, *Tinereță* („Versul e de plumb și plumbul n-are rezonanță”), se metamorfozaseră ori se uitaseră. Între timp, Bacovia izbutise să obțină din plumb dacă nu rezonanțe, cel puțin sinestezii noi... La apropierea poetului bârlădean de criticul din București, mai contribuise atât o anumită maturizare a poeziei lui, dirijată tot mai mult spre concizia și rigorile sonetului, cât și o consecvență cu sine însuși pe care e foarte probabil ca modernul Perpessicius să o fi apreciat: nu s-a îndreptat el oare, după ce trecuse bine de apogeul vîrstei, spre clasici și folclor? Fidelitatea poetului față de formula poetică proprie, de esență clasicizantă, și întinderea ei pe o jumătate de veac, făcea o notă distinctă în epoca de agitație experimentalistă dintre cele două războaie mondiale, agitație pe care dacă Tutoveanu a ocolit-o, Perpessicius a străbătut-o, decantând-o în complicate distilerii. Cu atât mai prețuită trebuie să fie afecțiunea și interesul arătat de bâtrânului poet G. Tutoveanu.

Dar mai era ceva.

Era o solidaritate între două sensibilități cuprinse de aceleași temeri. Astfel, un tremolo din București răspunde altui tremolo de la Bârlad, asemenea fiorului ce și-l trimit enigmatic două privighetori la distanță una de alta, dar trăitoare amândouă în același zbucium amenințător al lumii.

UN SONNET INÉDIT PAR GEORGE TUTOVEANU ET UNE LETTRE INÉDITE PAR PERPESCIUS

À la fin de 1947, l'année de l'instauration du pouvoir communiste en Roumanie, le poète George Tutoveanu (1872-1957) envoyait de Berlad à Bucarest, au critique Perpessicius (1891-1971), un sonnet inédit qui élogiait, par l'entremise de l'allégorie de l'empereur fou, la retraite de ce monde, évidemment, misère. Perpessicius lui répond par une lettre extrêmement fine et solidaire, inédite elle-même, en regrettant que le temps qu'on traverse a des rigueurs qui empêchent la publication d'un tel sonnet, dont l'apparition reste «un rêve antièrement absurde».

⁴ *Manuscriptum*, „Scrisori către G. Tutoveanu”, XXII, 1-4 (86-89), 1992, p. 191-196.

⁵ Pepessicius, *Repertoriu critic*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925, p. 121-123. Reprodus în: Perpessicius, *Opere 12*, Editura Minerva, București, 1983, p. 535-536.

București, 26 Decembrie 1917

Scriu pe domnule G. Tutoveanu,

Vă mulțumesc că mi-aștept penșia sonetul inedit, și
că ați avut amabilitatea să mi-l trimiteți. Perfectionarea
lui formula, în care ~~știință~~ aducerea lăstică iraționă
știm cel îl stăpni că un zâmbire de joc sună
în străini de cristal, și recomandă îndeajuns să
facă astăzi și astăzi gazeta sau revista mea, și
acea în condițiile de astăzi e în viziu într-un
lăstic doarod, mi-am făcut o droghie și

Scrisoarea lui Perpessicius către G. Tutoveanu.

noare să-l înțelegă, en colă dinăun la loc de cinste. În
alte nobilă înțelegere și căță discutie în cîrca
și care să simbolizeze un statut din biografie
creativă te mitologiză - încă el se curiaz populari-
zat și dat în exemplu.

Yar mai mulțumesc însă și primul deosebit
cu sonerie înaltă mi-ai făcut cunoștință și adesea dis-
ținutul să nu zâmbo mai de mult, a doua zi
Îngădui cu o hrisovă tabletă a domnului dr. Alberoni,
afărmă că simbolicea uveredelor domnului
În cale trebuia să mă rocioză cu totată simbol-
ică, dar și cu totată afecțiune și fericire
alături de nobil senior al literelor, înză a făcut
să revină. O fac astăzi, cu aceeași fragedă,

sfantă, frumoasă, de perioadă dar cu care să-ți pun-
lămănuș nobilă săcuriile de felicitare.

Să cum sună, cărări, și răbdător ca sătine,
împădurită-mi, scumpă domnul Protevany să nu
dorească un domn nou finischt și sănă, după cîr-
cuf în acensurarea intiner domn, căfăruți multe in-
țele să purtător formă și simbolich a „Nostreilor
Reghe” și o sănătate verde, înfrumuseță patruhăvară
al doar

/ deosebit

Per pessimum